

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄС

MODERN STAGE FEATURES OF THE TRADE RELATIONS DEVELOPMENT BETWEEN UKRAINE AND EU

Статтю присвячено актуальним питанням двостороннього торговельного співробітництва України з ЄС. Проаналізовано динаміку зовнішньої торгівлі України товарами та послугами в галузевому та регіональному розрізах. Виявлено особливості, проблеми та узагальнено необхідні заходи для покращення торгівлі України з ЄС у сучасних умовах розвитку та окреслено потенційні вигоди національних експортерів від підписання Угоди про ЗВТ.

The article is devoted to topical issues of bilateral trade cooperation between Ukraine and the EU. The dynamics of Ukraine's foreign trade in goods and services is analysed in sectoral and regional level. The features, problems and generalized necessary measures to improve trade between Ukraine and the EU in the modern conditions of development and outlines the potential benefits of national exporters to sign the FTA.

Ключові слова: зовнішньоекономічні зв'язки, торговельно-економічні відносини Україна-ЄС, Угода про асоціацію України з ЄС, Угода про вільну торгівлю, експорт, імпорт, зовнішньоторговельний оборот, зона вільної торгівлі (ЗВТ).

Keywords: foreign economic relations, trade and economic relations between Ukraine and EU, the Association Agreement between Ukraine and EU, Agreement about free trade, export, import, trade turnover, a free trade area (FTA).

В сучасних умовах одним із стратегічних завдань України є забезпечення диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків та поглиблення торговельно-економічного співробітництва з країнами Європейського Союзу, оскільки євроінтеграційний вектор визначений пріоритетним не лише на державному рівні, а й – після нещодавніх подій в країні – на рівні підсвідомості кожного громадянина України.

На сьогодні ЄС є одним з найбільших торговельних партнерів України, на який припадає майже третина

зовнішньоторговельного товарообігу. Після набуття чинності Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС головними завданнями двостороннього переговорного процесу є підготовка до ратифікації Угоди про вільну торгівлю між Україною і Євросоюзом. Розширення доступу до зовнішніх ринків ЄС компенсує для товаровиробників негативні наслідки різкого спаду купівельної спроможності всередині країни, а в майбутньому розширення експорту українських товарів на західноєвропейський ринок може стати одним із

Валентина Яковенко
магістр з міжнародної економіки
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Valentyna Iakovenko
Master of International Economics
SHEI «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»

МАКРОЕКОНОМІКА

головних факторів прискореного росту валового внутрішнього продукту у нашій державі.

Питанням розвитку двосторонніх відносин України з ЄС присвячено значну кількість наукових праць. Серед науковців та практиків доцільно виділити роботи Бондаренко А. В., Козака Ю.Г., Лук'яненка Д.Г., Макогона Ю.В., Мартинюк І.В., Матвієнко А. В., Мікули Н.А., Осадчої. Н.В., Побоченко Л.М., Поручника А.М., Прохорової М.Е., Пятницького В.Т., Толкованова В.В., Чужикова В.І., Хейліер М. та багатьох інших. В той же час ситуація в країні та необхідність якнайшвидшого поглиблення співпраці з країнами Європейського Союзу вимагають постійного моніторингу стану двостороннього економічного співробітництва для обґрунтування найперспективніших сфер та механізмів взаємодії.

Незважаючи на нестабільну ситуацію в країні, 21 березня 2014 року у Брюсселі відбулося підписання політичної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Економічну частину угоди, що передбачає створення повноцінної зони вільної торгівлі і стосується таких питань, як доступ на ринки, торгівля енергоносіями, співпраця у сфері сільського господарства, транспорту, металургії, космосу, наукових досліджень, туризму, підприємницької діяльності, захист інтелектуальної власності, порядок розгляду спорів та умови оподаткування, Україна підписала 27 червня 2014 року [6].

Пріоритетними напрямками зовнішньоекономічної діяльності України на сьогодні залишаються подальший розвиток торговельно-економічного, інвестиційного та науково-технічного співробітництва з країнами ЄС.

Станом на кінець 2013 року Україна посідала 22 місце серед торговельних партнерів Європейського Союзу, складаючи 1,1% від загальних обсягів зовнішньої торгівлі ЄС (на частку РФ припадало 9,5% відповідно). Хоча порівняно з 2011 роком Євросоюз перемістився з першого на друге місце серед зовнішньоторговельних партнерів України, проте саме він залишається одним з основних торговельних партнерів країни (29,2% у структурі зовнішньої торгівлі України припадає на ЄС, 33% – на Російську Федерацію) [4].

Аналізуючи динаміку двосторонньої торгівлі за 2011 – 2013 роки (табл.1), слід відмітити зростання частки ЄС у зовнішній торгівлі України товарами та послугами протягом зазначеного періоду з 29,6 % до 32,1% [2]. Частка вітчизняного експорту до країн Європейського Союзу майже не змінилася – 26,23% у 2011 році і 26,7% у 2013 році, натомість частка імпорту зросла трохи більше, ніж на 4%. В той же час зростає і негативне сальдо торговельного балансу між Україною та ЄС.

На сучасному етапі основними торговельними партнерами України в Європейському Союзі є: Німеччина (18,5% від ЗТО з ЄС), Польща (13,4%) та Італія (9%) (рис. 1).

Таблиця 1

Зовнішня торгівля товарами та послугами України з країнами світу, в тому числі з Європейським Союзом, 2011 – 2013 рр. [2]

Показники	2011	2012	2013
ЗТО всього, млн.дол. США	170962,3	173 701,7	160 728,8
у т.ч. з ЄС, млн.дол. США	50644,1	50 703,9	51 560,0
Питома вага ЄС, %	29,62	29,2	32,1
Експорт всього, млн.дол. США	82107,4	82 337,4	76 126,5
у т.ч. до ЄС, млн.дол. США	21542,2	20 876,0	20 361,2
Питома вага ЄС, %	26,23	25,4	26,7
Імпорт всього, млн.дол. США	88854,9	91 364,3	84 602,3
у т.ч. з ЄС, млн.дол. США	29101,9	29 827,9	31 198,8
Питома вага ЄС, %	32,75	32,6	36,9
Сальдо всього, млн.дол. США	-6747,5	-9 026,9	-8475,8
у т.ч. з ЄС, млн.дол. США	-7559,7	-8 951,9	-10 837,6

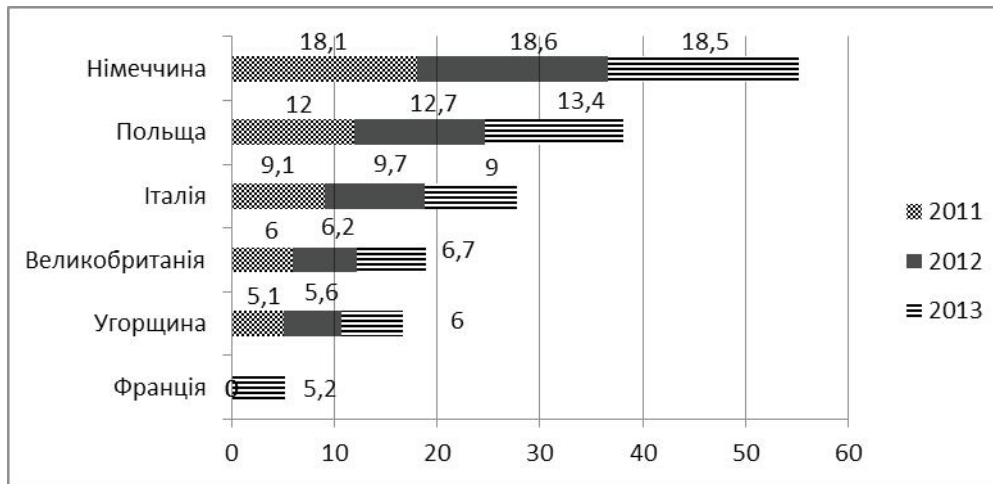

Рис. 1. Основні зовнішньоторговельні партнери України в ЄС у 2011-2013 рр. (% від загального ЗТО з країнами ЄС)

Джерело: розроблено автором на основі даних [2]

Незважаючи на те, що Німеччина займає перші позиції серед країн-торговельних партнерів України за обсягами ЗТО, основна частка українського експорту припадає на Польщу та Італію, в той час коли Німеччина залишається лідером щодо постачань

товарів та послуг в Україну (рис. 2 та 3). В 2013 році активізувалося торговельне співробітництво з іншими країнами ЄС, зокрема Францією та Нідерландами у торгівлі товарами, а також Польщею у торгівлі послугами.

Рис. 2. Динаміка частки українського експорту до країн-партнерів у 2011-2013 рр. (% від загального обсягу експорту до країн ЄС)

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Аналізуючи окремо динаміку торгівлі товарами та послугами України з ЄС за 2011-2013 роки, слід відмітити, що на тлі падіння загальних обсягів експорту товарів, обсяги імпорту товарів з країн ЄС постійно зростали (табл. 2) [2].

Натомість зовнішня торгівля України послугами показує позитивну динаміку кожного року (табл. 3): при збільшенні частки зовнішньоторго-

Рис. 3. Динаміка частки українського імпорту з країн-партнерів у 2011-2013 рр., (% від загального обсягу імпорту з країн ЄС)

вельного обороту та експорту послуг до країн ЄС, частка імпорту поступово зменшується [2].

Варто зауважити, що період 2011-2012 рр. не був спадним для торговельних відносин Україна-ЄС у сфері послуг порівняно з торгівлею товарами. Значною мірою це пов'язано із закритістю окремих ринків ЄС та невідповідністю українських товарів європейським стандартам.

Таблиця 2

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами України з країнами світу,
в тому числі з ЄС у 2010 – 2013 роках (млн. дол. США, %)

Роки	ЗТО				Питома вага ЄС, %	
	Всього з країнами світу (млн. дол. США/%)		у т.ч. з країнами. ЄС (млн. дол. США/%)			
2010	112147,4		32 153,1		28,67	
2011	151016,7		43 750,5		28,97	
2011/2010	38869,3	134,66 %	11567,4	136,07 %	-	-
2012	153 467,9		43 237,7		28,2	
2012/2011	2 451,1	101,6%	-484	98,9%	-	-
2013	140 276		43 796,6		31,2	
2013/2012	-13 191,9	91,4%	449,4	101%	-	-
Експорт						
2010	51 405,2		13 051,9		25,39	
2011	68 409,8		17 969,9		26,27	
2011/2010	17 004,6	133,08%	4 918	137,68 %	-	-
2012	68 809,8		17 081,3		24,8	
2012/2011	400	100,6%	-888,6	95,1%	-	-
2013	63 312		16 758,8		26,5	
2013/2012	-5 497,8	92%	-362,7	97,9%	-	-
Імпорт						
2010	60 742,2		19 101,2		31,45	
2011	82 606,9		25 750,6		31,17	
2011/2010	21 864,7	136%	6 649,4	134,81%	-	-
2012	84 658,1		26 156,4		30,9	
2012/2011	2 051,2	102,5%	404,6	101,6%	-	-
2013	76 964		27 037,8		35,1	
2013/2012	-7 694,1	90,9%	812,1	103,1%	-	-

Джерело: складено автором на основі даних [1, 2].

Таблиця 3

Динаміка зовнішньої торгівлі послугами України з країнами світу,
в тому числі з ЄС у 2010 – 2013 роках (млн. дол. США, %)

Роки	ЗТО				Питома вага ЄС, %	
	Всього з країнами світу (млн. дол. США/%)		у т.ч. з країнами. ЄС (млн. дол. США/%)			
2010	17207,1		6212,2		36,1	
2011	19945,6		6923,6		34,71	
2011/2010	2738,5	115,91%	711,4	111,45%	-	-
2012	20 233,8		7 466,2		36,9	
2012/2011	206,4	101%	461,5	106,6%	-	-
2013	22 158,5		8373,6		37,8	
2013/2012	1 823,3	109%	817,1	110,8%	-	-
Експорт						
2010	11759,4		3188,7		27,12	
2011	13697,6		3572,3		26,08	
2011/2010	1938,2	116,48%	383,6	112,03%	-	-
2012	13 527,6		3 794,8		28,1	
2012/2011	-264,6	98,1%	185	105,1%	-	-
2013	14 509,2		4203,4		29	
2013/2012	910,1	106,7%	356,7	109,3%	-	-
Імпорт						
2010	5447,7		3023,5		55,5	
2011	6248,0		3351,3		53,64	
2011/2010	800,3	114,69%	327,8	110,84%	-	-
2012	6 706,3		3 671,5		54,7	
2012/2011	471,1	107,6%	276,6	108,1%	-	-
2013	7 649,3		4170,2		54,5	
2013/2012	913,2	113,6%	460,4	112,4%	-	-

Джерело: складено автором на основі даних [1, 2].

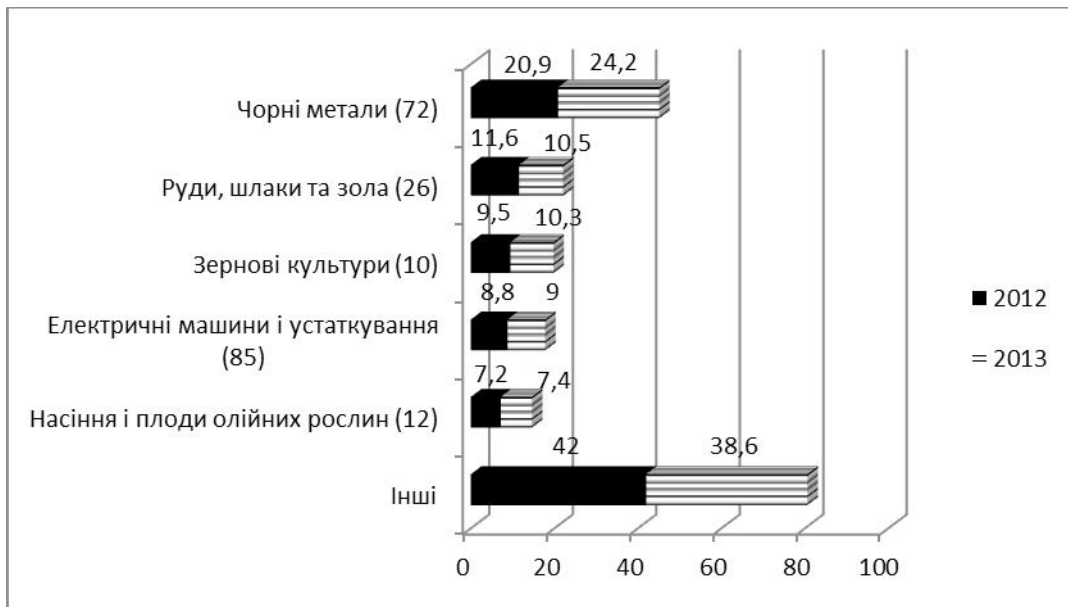

Рис. 4. Товарна структура експорту України до країн ЄС, 2012-2013 рр. % [2]

Аналізуючи товарну структуру торгівлі України з країнами ЄС, ще раз підкреслимо надзвичайну вузькість її асортименту. Експорт України до країн ЄС характеризується переважно сировинними товарами (рис. 4). Можна чітко виділити сукупність товарів, що разом дають більш як половину надходжень від експорту: продукція гірничо-металургійного комплексу – руда та чорні метали; продукція сільського господарства – необроблена – пшениця, кукурудза, насіння соняшнику - і оброблена – соняшникова олія [2].

Питома вага основних товарних груп у загальному обсязі експорту України до країн-членів ЄС за 2013

рік склала 61,4% (10 292,6 млн. дол. США) порівняно з 57,9 % у 2012 році (9 885,2 млн. дол. США).

Водночас в імпорті товарів з країн ЄС переважають високотехнологічні товари та складні хімічні сполуки (рис. 5). У найвагомійшій групі – котли, машини – велика кількість різноманітних механізмів і для виробництва – косарки, комбайни, промислові холодильники, і для населення – різноманітна побутова техніка. Важлива складова - імпорт автомобілів, особливо легкових. У цілому імпорт набагато високотехнологічний і ширший за номенклатурою, аніж експорт.

У 2013 році питома вага зазначених товарних груп у загальному обсязі ім-

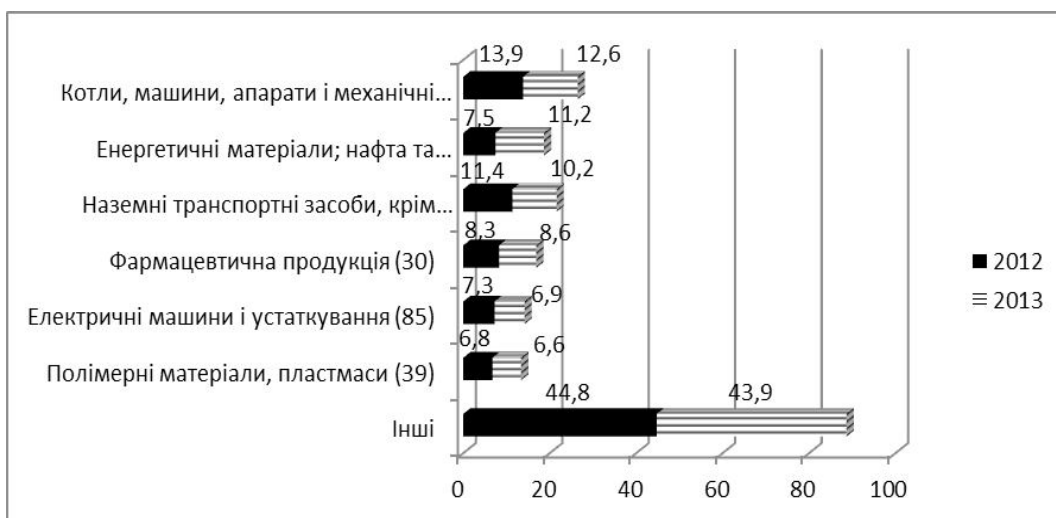

Рис. 5. Товарна структура імпорту з країн ЄС, 2012-2013 рр.. % [2]

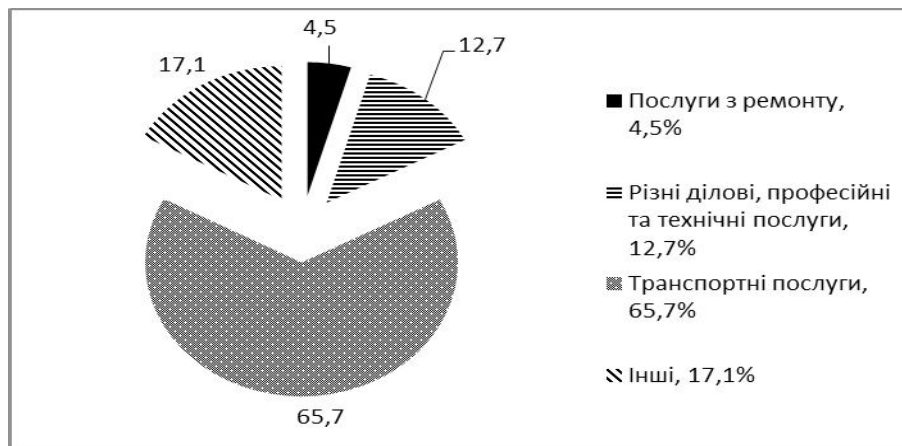

Рис. 6. Видова структура експорту вітчизняних послуг до країн ЄС за 2011-2013 рр., %

Джерело: складено автором на основі даних [1, 2].

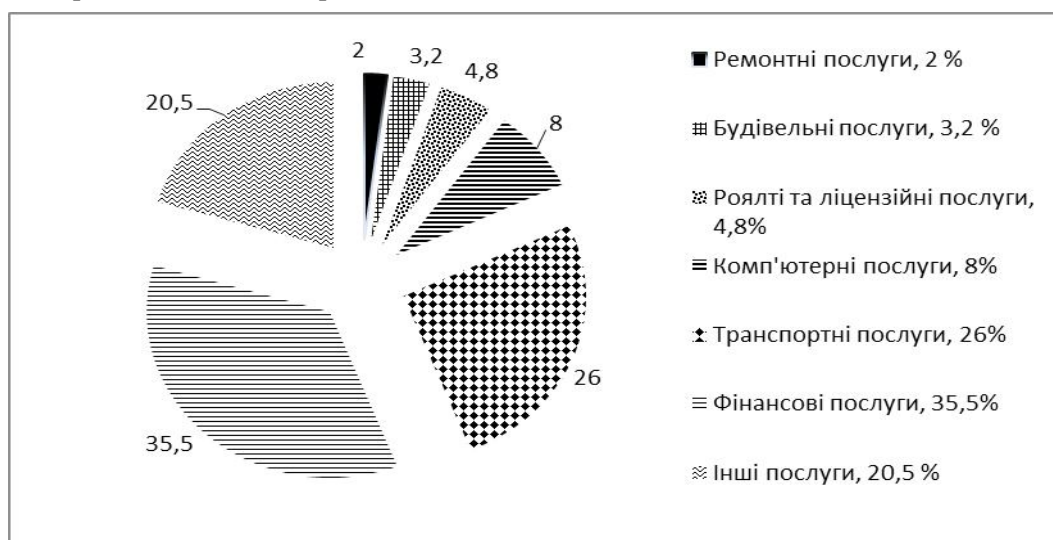

Рис. 7. Видова структура імпорту послуг з країн ЄС за 2011-2013 рр., %

Джерело: складено автором на основі даних [1, 2].

порту з країн-членів ЄС зростає до 56,1% (15 163,5 млн. дол. США) порівняно з 55,2% у 2012 році (14 436,4 млн. дол. США).

Щодо експорту послуг до країн ЄС, то найбільша частка припадає на транспортні (65,7%), різні ділові, професійні та технічні послуги (12,7%) та послуги з ремонту (4,5%). На сучасному етапі відбувається зростання частки комп'ютерних, державних послуг та послуг з ремонту, але вона набагато менше за частку імпорту цих послуг з країн ЄС (рис. 7) [2].

Найбільшу частку в загальному обсязі імпорту послуг з країн ЄС становлять транспортні (26%) та фінансові послуги (35,5%). На роялті та ліцензійні послуги припадає 4,8% загального імпорту послуг, будівельні

3,2%, комп'ютерні 8% та ремонтні послуги - 2% відповідно. Слабкість інститутів фінансового посередництва та інфраструктури в секторі телекомунікацій створює перешкоди для економічного зростання, не сприяє швидкому впровадженню новітніх технологій. Іноземні інвестиції в ці сектори можуть принести більш перспективні, нові технології.

Таким чином, на кінець 2013 року зовнішня торгівля України з країнами ЄС характеризувалася негативним сальдо торговельного балансу, незмінністю частки вітчизняного експорту до Європейського Союзу. При цьому слід наголосити, якщо частка імпорту товарів з ЄС зростала, то частка імпорту послуг поступово зменшувалась. Основною характеристикою

двосторонніх зовнішньоторговельних потоків, як і раніше, залишається сировинноорієнтований експорт та високотехнологічний імпорт. Можливість змінити таку ситуацію фахівці вбачають в підписанні Угоди про асоціацію.

Сьогодні відбуваються активні дискусії потенційних вигод та втрат України від підписання Угоди про асоціацію та – в перспективі – Зони вільної торгівлі з ЄС. За деякими розрахунками, у довгостроковій перспективі ЗВТ+ між Україною та ЄС забезпечить зростання ВВП України на 0,5% щороку, а також загальне підвищення добробуту громадян на 1,2% на рік. Що стосується економічних показників, обсяг експорту до ЄС має зрости приблизно на 6,3%, обсяг імпорту товарів з ЄС – збільшитися на 5,8% [3].

За окремими підрахунками від впровадження Угоди про ЗВТ між ЄС та Україною, наша країна може отримати значні вигоди від зовнішньої торгівлі, зокрема внаслідок зростання експорту вітчизняної продукції за рахунок скасування увізного мита, а також зменшення нетарифних обмежень у торгівлі сільськогосподарської продукцією; розширення доходної частини державного бюджету (з урахуванням міжнародного досвіду функціонування ЗВТ, короткострокова втрата бюджетних надходжень у зв'язку з лібералізацією митних тарифів буде компенсована за рахунок зростання інших статей бюджетних надходжень за рахунок внутрішніх податків); заохочення прямих іноземних інвестицій в Україну: створення ЗВТ+ з ЄС стане потужним додатковим аргументом на користь прямих іноземних інвестицій у виробництво товарів чи послуг, орієнтованих на експорт до країн ЄС, використовуючи наявні конкурентні переваги української економіки; покращення ділового та інвестиційного клімату для національних бізнес-операторів: процес адаптації законодавства в рамках ЗВТ+ та підвищення якості його імплементації матиме результатом покращення умов для ведення бізнесу в Україні в цілому [4, 5]; поступове усунення наявних митних тарифів та нормативно-правових бар'єрів підви-

щить розмаїття та якість продуктів та послуг, доступних для споживачів. Окрім цього, конкурентний тиск, що його породжуватиме лібералізація доступу до ринків, спонукатиме до спеціалізації, в такий спосіб стимулюючи інновації та знижуючи вартість виробництва; відмови ЄС від застосування експортних субсидій в торгівлі з Україною [5].

Однак ґрунтовний аналіз основних положень угоди свідчить і про потенційні втрати від впровадження Угоди про ЗВТ між ЄС та Україною, зокрема внаслідок посилення конкуренції на внутрішньому ринку, особливо в короткостроковій перспективі, за рахунок усунення тарифних і скорочення нетарифних бар'єрів; обмеження доступу українських товарів на європейські ринки під приводом їх невідповідності європейським стандартам і сертифікатам; обнулення експортних мит на українські товари та жорстке квотування решти видів товарів, які є ключовими позиціями українського експорту; вилучення з режиму вільної торгівлі майже 400 товарних позицій, в основному сільськогосподарських та продовольчих товарів, лібералізація експорту яких на ринки ЄС була б для України найбільш вигідною; скасування вивізного мита на насіння соняшнику, що може позбавити вітчизняні комбінати сировини. Сьогодні ці комбінати експортують близько 80% виробленої в Україні соняшникової олії і щорічно отримують близько 2 млрд дол. валютної виручки [4, 5]; збереження в ЄС системи багатомільярдних дотацій аграрного сектора, що робить експорт української продукції в ЄС та третіх країнах неконкурентоспроможним. Обсяг бюджетної підтримки сільськогосподарства в ЄС становить 45% від вартості валової продукції галузі, а в Україні — лише 6%. Навіть у перспективі Україна не зможе дозволити собі таку підтримку і забезпечити адекватну конкурентоспроможність своєї продукції на ринку ЄС; вигоди від безмитного експорту в ЄС українських промислових товарів не компенсують втрат від обмежень експорту сільськогосподарської продукції;

зниження рівня тарифного захисту промислових товарів, який сьогодні в Україні здебільшого вищий, ніж у Євросоюзі, насамперед в автомобільній галузі, та лібералізації імпорту легкових автомобілів [4, 5].

Наразі, для успішної імплементації Угоди включно з торговельною частиною, український Уряд має вирішити ряд інституційних питань щодо діяльності міністерств та покращення кадрового потенціалу державних органів.

Таким чином, незважаючи на можливість негативних наслідків для України від підписання Угоди про створення ЗВТ+, більшість фахівців вважають, що ця Угода стане найголовнішим етапом розвитку торговельно-економічних відносин з ЄС та надасть Україні можливості для модернізації її торговельних відносин та економічного розвитку, а також стане важливим кроком щодо поглиблення інтеграції з Європейським Союзом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зовнішня торгівля між Україною та Європейським Союзом 2010-2011 рр. [Електронний ресурс] / Співробітництво між Україною та ЄС. // Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу до сайту: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=179565&cat_id=80890.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс].- Режим доступу до сайту: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Оцінка впливу ЗВТ+ між ЄС та Україною на стабільність торгівлі [Електронний ресурс] // ECORYS. – Режим доступу: <http://www.ecorys.com/>.
4. Торгівля з ЄС в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про вільну торгівлю [Електронний ресурс]: роз'яснення переваг поглибленої та всеосяжної угоди про вільну торгівлю (ЗВТ+) між Україною та ЄС / М. Хейліер, В. Пятницький // ECONOMIC & EXPORT ANALYSTS LTD. – 2013. – Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/249201/Selling2theEU_ukr.pdf.

5. Україна—ЄС [Електронний ресурс]: проблеми интеграції / Гайдучкий П. // Зеркало недели. Україна. - № 20. – 2013. – Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/international/ukraina-es-problemy-integracii_.html.

6. Україна та ЄС підписали політичну частину УА світу [Електронний ресурс]. / Юка Хопс // NovostiMira. – 2014. – Режим доступу: http://www.novostimira.com.ua/novyny_99574.html.

REFERENCES

1. Foreign trade between Ukraine and the European Union 2010-2011. [Electronic resource] / Collaboration between Ukraine and the EU. // Official website of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. – Access to the site: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=179565&cat_id=80890.
2. Official site of the State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource].- Access to site: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. The FTA+ between the EU and Ukraine Trade Sustainability [Electronic resource] // ECORYS. – Mode of access: <http://www.ecorys.com/>.
4. Trade with the EU within the framework of a deep and comprehensive free trade agreements [Electronic resource]: explain the benefits of a deep and comprehensive free trade agreement (FTA+) between the EU and Ukraine / M. Hellyer, V. Pyatnytskiy // ECONOMIC & EXPORT ANALYSTS LTD. – 2013. – Mode of access: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/249201/Selling2theEU_ukr.pdf.
5. Ukraine-EU [Electronic resource]: the problem of integration / Haydutskiy P. // Zerkalo nedely. - № 20. – 2013. – Mode of access: http://gazeta.zn.ua/international/ukraina-es-problemy-integracii_.html.
6. Ukraine and the EU signed a UA political part of the world [Electronic resource]. / Yuka Hops // NovostiMira. – 2014. – Mode of access: http://www.novostimira.com.ua/novyny_99574.html.